

KLUB TVORIVOSTI (21)

Vynálezcom sa venujeme už 20 rokov

Už v prvom čísle nášho časopisu pred dvadsiatich rokov boli aj články venované tvorivosti a tiež otázkam patentovoprávnej ochrany.

Renomovaný autor z oblasti patentovoprávnej ochrany, autor mnohých vynálezov a náš dlhoročný prispievateľ Štefan Holakovský sa v prvom čísle Quarku venoval historickým začiatkom ochrany vynálezov. A pre nádejných vynálezcov pridal aj príklad z patentovoprávnej praxe – svoj prvý vynález. Jeho články z nášho prvého čísla sú zaujímavé aj dnes. Ponúkame vám ich v skrátenej verzii.

Ochrana utajovaním

V súčasnosti (hovoríme o roku 1995, len šesť rokov po revolúcii, v časoch búrlivých zmien – pozn. redakcie) zaznamenávame

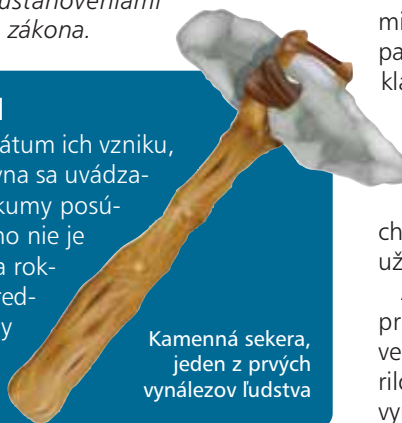
Vážený pán riaditeľ!

Ako majitelia ochrannej známky, zapísanej v registri ochranných známok Úradu priemyselného vlastníctva SR, máme výlučné právo označovať svojou ochrannou známkou výrobky a služby, pre ktoré je zapísaná... Ak zhodné označenia použivate pre svoje výrobky alebo služby, vyzývame Vás týmto, aby ste s okamžitou platnosťou prestali takéto označenie používať.

V prípade porušovania našich výlučných práv sme nútení situáciu riešiť žalobou vrátane žiadosti o náhradu škody. Tiež by sme boli nútení informovať príslušné orgány z podozrenia z trestného činu porušovania práv k ochrannej známke v súlade s príslušnými ustanoveniami Trestného zákona.

VYNÁLEZY Z NAJDÁVNEJŠEJ MINULOSTI

Keby sme chceli k prvým vynálezom človeka priradiť dátum ich vzniku, pohybovali by sme sa na veľmi tenkom ľade. Donedávna sa uvádzalo, že to bolo pred 2,5 milióna rokmi, najnovšie výskumy posúvajú túto hranicu asi o osemstotisíc rokov skôr. Možno nie je až také dôležité, či to bolo pred 2,5 alebo 3,3 milióna rokmi, dôležitejšie je, že náš prapredok prišiel na to, že predmety z prírody možno používať a upravovať tak, aby mu uľahčili život. Tam sú začiatky vynálezcovských aktivít.

Kamenná sekera, jeden z prvých vynálezov ľudstva

novinky aj v ochrane výsledkov tvorivej práce, napríklad v oblasti priemyselných práv. Väčšinu podnikateľov ešte donedávna netrápila ochrana duševného majetku. Trvalo niekoľko rokov, kým sa spamätali a teraz sa snažia zachrániť, čo sa dá. To, čo bolo alebo mohlo byť ich, je teraz legálnym majetkom niekoho iného a ten si – na rozdiel od nich – svoje práva chráni. Sú aj prípady, keď sa majitelia už získaných ochranných dokumentov spoza hraníc domáhajú svojich práv, ktoré majú platnosť na našom území. Na ilustráciu jeden prípad.

Viacero riaditeľov dostalo list podobného znenia (list je preložený do slovenčiny a upravený tak, aby zúčastnené firmy nebolo možné identifikovať):

V prípade Vášho záujmu o našu ochrannú známku (respektíve o jej využívanie) možno problém riešiť uzavretím licenčnej zmluvy...

Tí, čo takýto list dostali, si najprv mysleli, že ide o nevydarený žart. Zdalo sa im nemožné, že by si mohol niekto zo zahraničia chrániť označenie používané niekoľko desaťročí na výrobok, ktorý vyrábalo takmer desať podnikov patriacich pod spoločné generálne riaditeľstvo. Keď sa poradili s odborníkmi, prestalo im byť do smiechu. Aj keď sa to zdá (a asi aj je) nespravodlivé, neostáva nám nič iné, ako si priznať, že sa v tomto prípade učíme na vlastných chybách.

Potreba chrániť produkty svojej tvorivej činnosti nie je módnym výdobytkom po-

sledných rokov. Vráťme sa do histórie vývoja ochrany priemyselných práv. Takto aj lepšie pochopíme niektoré ustanovenia súčasných právnych noriem.

AKO BOLO NA ZAČIATKU

Ak v prvotnopospolnej spoločnosti niekto niečo vytvoril, sprístupnil to aj ostatným (okrem magických, lekárskech, prípadne iných veľmi špecifických úkonov a pomôcok). Až neskoršou diferenciáciou dochádza k monopolizácii niektorých činností, a tým aj k snahe utajovať postupy a prostriedky na ich vykonávanie. Napríklad už v 6. storočí pred n. l. vždy iba jeden rod strážil a hlbil studne v niektorých gréckych mestách.

Prvou, najprimitívnejšou formou ochrany bolo utajovanie. Ten, kto vedel niečo, čo iní nevedeli, im to neprezradil, pretože tak získal nejaké výhody. Vynálezy sa zachovávali vďaka tomu, že sa dedili najprv v rámci rodu alebo kmeňa a neskôr z otca na syna.

Táto primitívna forma ochrany bola veľmi účinná. V niektorých špecifických prípadoch pretrvala až do súčasnosti. Napríklad u kúzelníkov – vynálezcov. Pri tejto forme ochrany vynálezov je na škodu veci hádam iba to, že pri niektorých sa pretrhla reťaz odovzdávania tajomstva, a tak sa nám vynálezy nezachovali. Až po stáročiach vynášli iní to, čo už bolo dávno známe, ale stratené.

Aj táto forma ochrany však mala svoje pravidlá. Za prezradenie tajomstiev boli veľmi prísne sankcie. Vďaka nim sa podarilo celé stáročia utajovaním chrániť veľa vynálezov, ktoré vznikli v Číne alebo v Japonsku.

PRIEMYSELNÁ ŠPIONÁŽ V 15. STOROČÍ

Spôsob odlúčenia striebra a zlata od slovenskej meďi bol v Benátkach veľmi prísne utajovaný a strážený. Preto sa istý Ján Thurzo podujal odhaliť toto tajomstvo. Prestrojený za žobráka sa vydal na cestu do Benátok a stal sa nosičom uhlia pre benátske taviace pece. Keď sa mu podarilo odkryť toto *benátske tajomstvo*, vrátil sa do Zvolena a Kremnice a kúpil medené bane. V roku 1496 získal od kráľa Vladislava povolenie na stavbu cedných pecí a od tých čias slovenskú meď na odlučovanie striebra a zlata už nevyvážali do cudziny.

Z patentovej knižnice

Preboha, kam dáme jedáľenský stôl? povedala manželka, keď prvýkrát uvidela obývačku nášho budúceho bytu. Mojou úlohou bolo pozháňať taký stôl, ktorý by bol zväčša malý a nízky (konferenčný), ale ak bude treba, mal by narásť do rozmerov jedáľenského stola. A to bez nejakých zložitých úkonov alebo nástrojov. Asi z dvadsiatich návrhov podrobených prísnej domácej oponentúre jeden prešiel. Aj na vtedajšom Úrade pre vynálezy a objavy prijali moju prihlášku vynálezu a vydali mi autorské osvedčenie č. 185887.

DVA STOLY V JEDNOM

Pre lepšiu názornosť citujem niektoré časti z autorského osvedčenia:

Nový a vyšší účinok je dosiahnutý jednoduchosťou súčasnej zmeny plochy a výšky stola. Pri znižovaní stačí nadvihnúť hlavnú dosku stola a sklopenie vedľajších dosiek spolu s ramenami a nohami stola sa udeje vďaka gravitácii a geometrickému usporiadaniu celkom automaticky. Pri zväčšovaní plochy a výšky stola jednou osobou stačí nadvihnúť základnú dosku stola na jednej strane, vyklopiť ramená stola okolo závesov tak, že doriaza na základnú dosku stola, a potom to isté zopakovať na druhej strane stola. Obidva stavy sú stabilné bez ďalšieho zaistovania.

Na pripojených výkresoch je schematicky znázornené vyhotovenie vynálezu. Na obr. 1 je zobrazený v náryse konferenčný stolík, na obr. 3 jedáľenský stôl a na obr. 2 medzipoľoha. Axonometrický pohľad na stôl v konferenčnej polohe je na obr. 4.

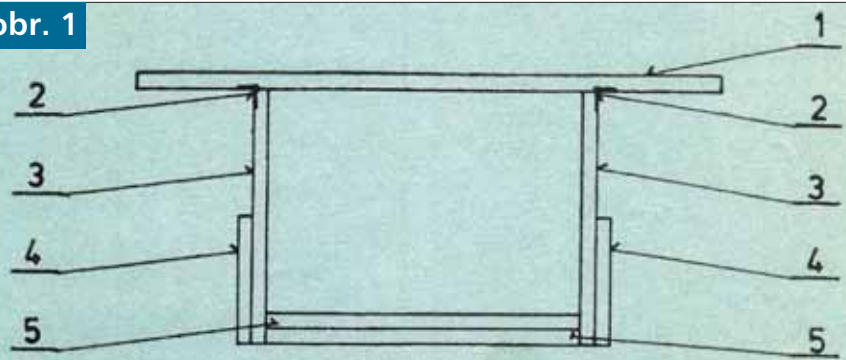
Tento princíp možno využiť tiež pri iných druhoch stolov, napríklad turistických, montážnych či detských stolíkoch. V niektorých prípadoch možno tiež využiť naklonenú rovinu získanú vyklopením iba jednej časti stola. Rozmery jednotlivých častí sa dajú stanoviť aj tak, že sa mení iba plocha, prípadne iba výška stola.

PATENTOVÉ NÁROKY

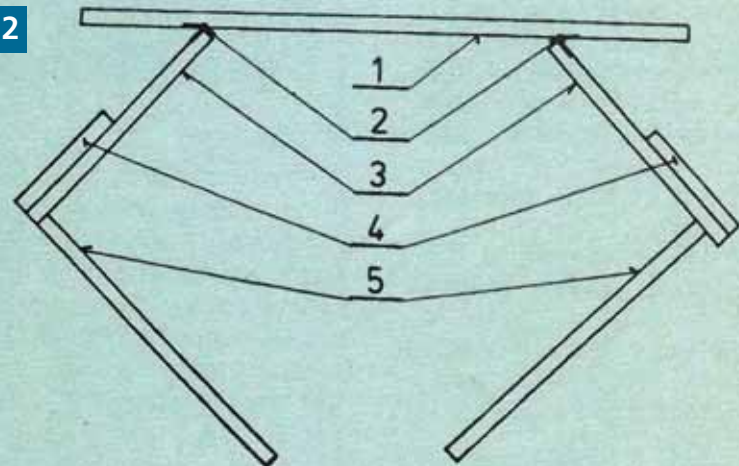
Najdôležitejšou časťou prihlášok vynálezov sú tzv. patentové nároky (predtým predmet vynálezu), ktoré citujem vo vtedajšej podobe. Niektoré formulácie z patentových nárokov sa vám možno budú zdať čudné. Každý nárok sa musí totiž vyjadriť len jednou vetou.

Viacúčelový stôl pozostávajúci zo základnej dosky, vedľajších dosiek, ramien, nôh a závesov, vyznačujúci sa tým, že nohy (5) stola sú pevne spojené s vedľajšími doskami (4) stola, ktoré sú tiež pevne spojené s ramenami (3) stola, pričom tieto sú cez závesy (2) pohyblivo spojené so základnou doskou (1) stola.

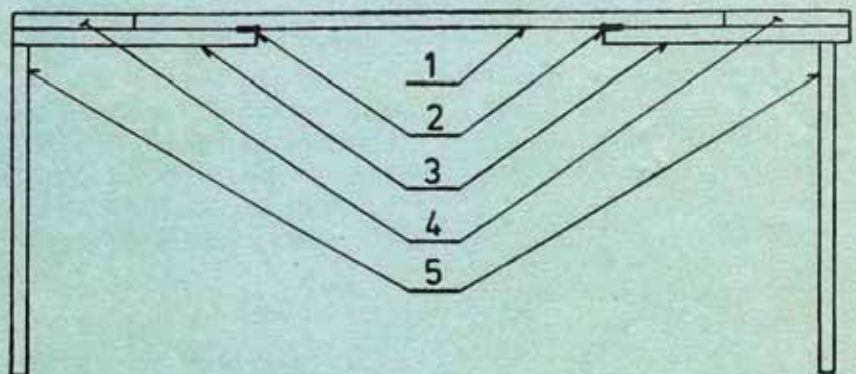
obr. 1

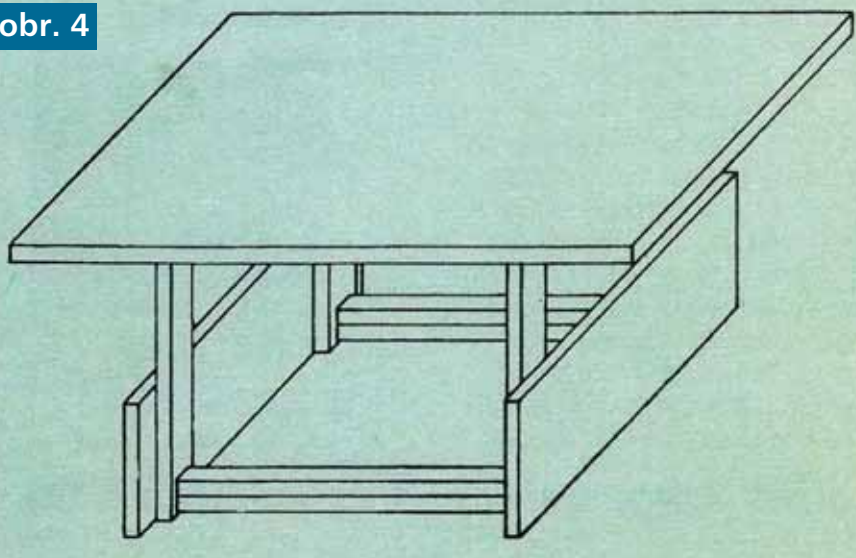
obr. 2

obr. 3

obr. 4

Počítací strojček

Prázdniny sa skončili, je čas naštartovať mozog na iné *otáčky*. Tak isto aj počítače, notebooky, tablety... Viete, čo bol prvý osobný počítač? Na túto otázku som už dostal veľa rôznych odpovedí.

Moja odpoveď je – boli to **prsty**. Prekvapí vás možno aj to, že digitálna technika si vypožičala názov z prstov – **digit** (digits, digitus) je vlastne prst. Na prstoch sa dá nielen spočítavať, odpočítavať, ale aj násobiť. Vysoký stupeň využívania takejto *výpočtovej techniky* dosiahli ešte v starovekom Ríme. V literárnych dielach ho popisovali už napríklad Hérodotos, Ovídius a Plínius. Tento *osobný počítač* mal veľa výhod: bol vždy poruke, vlastne na ruke, nepotreboval batérie, ani iný zdroj energie; jeho vstupné obvody boli súčasne aj výstupnými...

A teraz už trochu vážnejšie. Ak preskočíme záznamové drevka – rováže (bola to vlastne *prídavná pamäť*), uzly na povrázkoch, abakus, počítadlá, sčoty... môžeme spomenúť mechanický spočítavací stroj, ktorý vymyslel a zhotovil Blaise Pascal niekedy okolo roku 1640. Problém princípov a konštrukčných riešení mechanických počítacích strojov riešili (a veľakrát aj vyriešili) desiatky vynálezcov.

Na obrázku vám ponúkame jeden z mojej zbierky. Vybral som ho preto, lebo je prekvapujúco jednoduchý, miniatúrny a má

zaujímavé konštrukčné riešenie. Počítací strojček Adix Kompanie začali vyrábať v roku 1903 a postupne ho vylepšovali. Moju verziu vyrábali niekedy okolo roku 1910. Jeho rozmery sú naozaj miniatúrny – 155 × 95 × 28 mm. Dá sa vložiť aj do vrecka.

Štefan Holakovský
Foto autor

OPÝTALI SME SA JAZYKOVEDCOV...

... na tvorenie, význam a používanie slovesa *zazmluvniť*

V posledných rokoch sa najmä v informáciách o zdravotných poisťovniach, o zdravotníckych zariadeniach a lekároch, ale aj o rozličných organizáciách a podnikoch, či v rozhovoroch podnikateľov, predstaviteľov inštitúcií a pod. môžeme stretnúť so slovesom *zazmluvniť* a od neho utvoreným slovesným podstatným menom *zazmluvnenie* a trpným prídavným menom *zazmluvnený*, resp. prídavným menom *zazmluvnený*. Uvedieme niekoľko príkladov z internetových stránok: *Od 15. novembra by mali zdravotné poisťovne zazmluvniť v zdravotníckych zariadeniach o výške 3-tisíc lôžok menej. – V nej je určený počet lôžok, ktoré musia zdravotné poisťovne zazmluvniť, a zároveň dva zoznamy zdravotníckych zariadení, s ktorými poisťovne musia uzatvoriť zmluvy. – Lekár mi povedal o možnosti zazmluvniť si pôrodníka. – Vývoj stavu nadlimitných zákaziek kopíruje snahu štátu zazmluvniť veľké diaľničné stavby. – Zamestnávateľ si pre svojich učňov musia vybrať*

a zazmluvniť strednú odbornú školu. – Zazmluvnenie pôrodníka znamená nielen jeho prítomnosť pri pôrode, ale aj sledovanie v ambulancii mesiac pred pôrodom. – Lekárska komora sa pred časom vyjadrila, že ich cieľom je zazmluvnenie všetkých ambulancií špecialistov. – Operačný program Doprava je zazmluvnený na 100 percent. – Tieto služby zaisťujeme vlastnými vozidlami, ako aj vozidlami externých zazmluvnených dopravcov. – Zazmluvnený pôrodník vás s veľkou pravdepodobnosťou bude osobne navštevovať na oddelení, kde budete ležať po pôrode alebo pred pôrodom.

Dostali sme otázku, či sloveso *zazmluvniť* je správne a či nestačí naďalej používať iba dávno ustálené slovné spojenie *uzavrieť zmluvu*, keďže sloveso *zazmluvniť* ani jeho odvodeniny základné kodifikačné príručky nezachytávajú. Sloveso *zazmluvniť* sa v kodifikačných príručkách zatiaľ neuvádza, lebo je to pomerne nové

slovo a vždy istý čas trvá, kým sa také slovo zachytí v príručkách. To však neznačí, že sloveso *zazmluvniť* je nesprávne. Je totiž utvorené v súlade so slovtvornými zákonitosťami platnými v spisovnej slovenčine, a to od podstatného mena *zmluva*, resp. presnejšie od prídavného mena *zmluvný* tzv. predponovo-príponovým tvorením pomocou predpony *za-* a slovesnej prípony *-iť*. Podobne sú utvorené napríklad slovesá *zadaždiť* s významom „zavlažiť umelým dažďom“, *zalesniť* s významom „vysadiť stromčekmi s cieľom vytvoriť les“, *zaludniť* s významom „osídlieť ľuďmi“, *zavzdušniť* s významom „vyplniť vzduchom“, *zazubadliť* s významom „dať zubadlo“ atď. Hoci sloveso *zazmluvniť* sa niekedy používa v rovnakom význame ako slovné spojenie *uzavrieť zmluvu*, teda „obyčajne písomnou formou dosiahnuť dohodu o niečom“, citované doklady ukazujú, že oproti slovnému spojeniu *uzavrieť zmluvu* má sloveso *zazmluvniť* posunutý význam, a to „zmluvne zabezpečiť, zaviazat zmluvou“. Ide teda o potrebné a zároveň spisovné slovo.

PaedDr. Matej Považaj, CSc.